

Kayëta ir Bêšewif in Lilaya in

Kayëta ir Bêšewif ijo ala ax nang ex na ba noŷo ŷëgwëk. Er kë reyand mëne Yesu Kërisët nëmëca këbi Moyis do gë dek bëlawënel bër Kaxanu bën. Gayikwa mëŷ šësëk gër kërëwa šadaxa ir din ir din ir këbo sebanaxënd Kaxanu beñëjënax in. Ga ħata ko dek er ebax exo di eni pexaxën bela in, Yesu Kërisët abaka baka ko gër Sëm. Do mëŷ rix këŷo ašadaxan alëngw ar din ir din. Akayëta aŷo ro këbi sëyalind Bêšewif bërëwëk end Kërisët bën mëne aŷap ŷapëk eno tëf mëŷ fo, këreni bakan na cale ikarëk indebën in. Er ex gër akayëta in:

End enëngwët do gë emënënen ed ngwën eŷ:
1.1–2.4.

End apexa and wëlaw ko Yesu Kërisët eŷ: 2.5–4.13.

End ašadaxan alëngw ar gër orën eŷ: 4.14–6.12.

End eter ed gë šadaxa ir Yesu eŷ: 6.13–10.39.

End ekwëta ed xwënaxënënd këbo Kaxanu eŷ:
11.1–13.25.

End Asëñiŷ ar Kaxanu eŷ

¹ Akarëk aŷ, Kaxanu bakëlëbëd bakëlëbëd do gë bamatinali bandanjëm felëra këbi bëxarëk bërebi bën paŷ gë bëlawënel bën. ² Barikan gër bakey bapelatar band hi këne baŷo, afelëra felëra këbo paŷ gë Asëñiŷ. Ata Kaxanu paŷ gë

Asêñiŵ irexëm ijo ri ko ngwën inj do mënŵ fo ex ar sana kënŵo exo kwën beŵ dek an.

³ Gër Asêñiŵ ijo ŝanayak oye or enjaran end Kaxanu ol,

gër ndexëm fo watic enimin ola orexëm ol, bête mënŵ fo lëkayak ngwën inj gë eyeyan epan-gak edexëm el.

And rin këbi bela ŝadaxa ir angunëtan and beñëŵenax aŵ,

abaka baka ko ŷëpax ko yaŵ gër orën, gër liw ir Kaxanu, mënŵ ar gë owun osëm an[☆].

End Yesu do gë omeleka eŵ

⁴ Asêñiŵ ijo nëmëca këbi or gapak ol omeleka ok

mënŵ yëlxën kënŵo Kaxanu oŵac or wëlik nëmëc gë orebën ol. ⁵ Enimin Kaxanu, elod aŵo pel ex na meleka:

«Wëŵ ex Asêñiŵën, wëno wa rëŵ ki dorŵ.»

Do bête:

«Wëno kë hi Sëm do mënŵ exo gi Asêñiŵën.»

⁶ Barikan Kaxanu and baŵo lawënëgund Asêñiŵ gër ngwën ro aŵ, mënŵ ar hik d'amana exo dixën beŵ dek an, are re ko:

«Dek omeleka od Kaxanu ok, poxiyindëlexëni eno cale^{☆!}» ⁷ End omeleka eŵ cënŵ, are re ko:

«Omeleka od Kaxanu ok bangoc exëni, Bëriyenin bërexëm exëni ang xodux or xafaxafa fo.»

⁸ Barikan end Asêñiŵ eŵ, are re ko:

[☆] **1:3** 1.3 Calemoñëŵ 110.1 [☆] **1:6** 1.6 Acariyakinëm 32.43

«E Kaxanu, ayël yël këyo din ir din acët and
owun orey and ex acët and or ênenene aņ.
9 Añan ñan këy end ênenene eņ do șus këy
eñeņenax eņ.

E Kaxanu, Kaxanu sana ki,
mëņ xoș ki gë ogu exi nengandëraxënënd
do mondako sana ki gayikako abal këņo balënd
endey eņ nëmec gë end boșandax eņ*.»

10 Do bête:

«Axwën, wěj rik edëda ed ebar el elod gër ñanar
do orën ol, andiyen andey ex.

11 Orën ol gë ebar el așapër kë șapër
axar kë xar ang banjëm fo.

Barikan wěj din ir din këy bayi. 12 Alongomira
këy longomira ang bacudf bakarëk fo,
do ey nëmba ang këni nëmband bacudf bacëxe
ak.

Barikan wěj din ar hi këy an këy bayi,
ola orey ol or din ir din ex*.» 13 Kaxanu nande
fel këņo na meleka:

«Ñëpal gand liw̃ iram ro
xali mëni bar bërangoÿëra andey bën eni gi
ambëñaxën andey*?»

14 Ax gi ex na nde omeleka ok ex bangoc band
këņo riyeñinënd Kaxanu baņ? Ax gi ex na
nde bën këbi lawëndërand eni di andiyen and
edëcara ed bër kë șot Apexa bën?»

2

End apexa akëbënaxik eņ

* 1:9 1.9 Calemoñëw̃ 45.7-8 * 1:12 1.12 Calemoñëw̃ 102.26-28

* 1:13 1.13 Calemoñëw̃ 110.1

¹ Mëŋ ex, aŋap ŋapëk ene balëkënalinde mban eyeyan ed wël këne el këdi këbo nambeli ala.

² Enimin, angëmëne eyeyan ed wëlaw këni omeleka el ed mokwëta ex, angëmëne Kaxanu ŝenene nëp bafi bër wëndërak do ñëp bax eni kwëta bën, ³ mondake kënëŋo ŝanade biyi angëmëne alangangan langangan këne apexa and xëbënëk mondako aŋo? Axwën Yesu ga ŋanak wa etëfëtëran ed apexa aŋo el bëtaxën këni bër baŋo baxët bën ene nangaxëne mëne dal dëŋ ex. ⁴ Ax gi ex na nde wa Kaxanu afëb baxo fëbënd osede orebën ol ga bafi yëlënd panga ind bani rixënënd becarax in, gë bërëcaxik bënd ex yo, do gë banjëla band bafi yëlënd Angoc Amënëk baŋ ang këŋo ŋandi ak?

⁵ Gayikwa ngwën ingaŝax ind këne rende ayow kë yow in, Kaxanu abi yël ex na owun ol omeleka ok. ⁶ Barikan ala rek na gër Oñëgw Omënëk:

«Kaxanu, ine ngwa hi ko Asëñiŵ ar ala an, mëŋ ki balaxënënd mondako endexëm eŋ? Noŋo ngwa hi ko mëŋ këyo fëŷëpëŷaxënënd mondako?

⁷ Tëkër fo wã bay exo bana gër omeleka, Ata wëŋ ŝud këyo owun or gë enjaran ol do gë or gapak ol.

⁸ Beŷ bën ðek xwët këy dila gër osapar orexëm*.»

Kaxanu, ga bar ko ako beŷ bën ðek gër owun orexëm, ŷoweŷ ax bayi ex na. Dal ex gërëgako ane watënde ex na mëne gër beŷ ðek wun ko. ⁹ Barikan awat kënëŋone wate Yesu, mëŋ

* 2:8 2.8 Calemoñëw 8.5-7

ar bana bax imêd fo gër omeleka an. Awat kênêjone wate ga wun ko, gë enjaran eñ do gë or gapak ol gayik mên sorok ecës el. Gë oyekax or Kaxanu ol, şêsaxên baxo Yesu nê end bela dek. ¹⁰ Enimin, Kaxanu rik beÿ bën dek do mên xwênêk. Do ga ÿandi kênjo ebi mêla bela bërânjêm gër enjaran endexêm, seb kênjo Yesu exo toro, exo gixên awelêk ar ebi mêlanaxênegu apexa an.

¹¹ Gayikwa ar kē wênênênd an do gë bër wênên kêbi bën, nê arabat şanêgu keni. Mên ex, Yesu aņo cêfênan ex na ebi mac bêmâyê, ¹² and re ko:

«Asêfêtan kêmêni sêfêtan oŵac orey ol bêmâyê bën,
ayas kêmi yas mërêxand ir amara✧.»

¹³ Do bête:

«Wêno axwêta kêmo xwêta Kaxanu.» Bête are re ko: «Nêkodêbo wêno gë bela bër yêl ke Kaxanu bën✧.»

¹⁴ Awa gayikako bela bêjo bër gë beman exêni, Yesu ahi hi baxo bête gë eman ang bën ak. Aşês şês ko eņo koraxên ar wêña babi bela gë ecës an, mêne ngên şabucara in. ¹⁵ Mondako ri ko ebi dacêtaxên dek bër bax liyand gër oxadêp bën ga bani yêdand ecës el. ¹⁶ Enimin dal ex, bërândêwêra and Abêraxam bën yow baxo ebi dêca mondako, bari ax gi ex na omeleka. ¹⁷ Bête aÿap ÿap bax eni bar andêwêra amat gë bobinêm, exo gixên aşadaxan alêngw ar gë ax-aÿênan do ar mowêta gër andiyen and Kaxanu, ebi dinaxên bulunda in şadaxa ir angunêtan ir

beñjênax in. ¹⁸ Gayikako mên dên anang nang ko er ex atëy in do gë er ex toro in, axor ko xor ebi dëca bër këbi faß atëy bën.

3

End Yesu do gë end Moyis en

¹ Wën bëmaÿe bëmënëk bën, wën bër hik şëf gër owac or Kaxanu or wac këjun gër orën bën, awa kamanino Yesu, mên ar këne reyarande poyoma mène mên lawñëngu këno exo gi parëxanda do aşadaxan alëngw. ² Ar mokwëta hi baxo gër ogës od Kaxanu ang hi baxo Moyis akarëk ak, mên ar lawñëngu baño do xwëtënan baño dek bër gër iciw̃ indexëm an. ³ Ata Kaxanu, ga xwëta këno mbañ Yesu yëlxën këno enjaran end nëmëcak end Moyis en. Gayikwa ar bayëk iciw̃ an xëbënëk nëmëc gë iciw̃ ind bay ko in. ⁴ Enimin, iciw̃ ind ex yo ala bayëk, xarak Kaxanu ex ar bayëk beÿ dek an. ⁵ Moyis cën, ahi hi baxo ariyenin ar xwëta baño do xwëtënan baño dek bër gër iciw̃ indexëm bën exo deyaxënënd osede or er ko re in. ⁶ Barikan Kërisët ar mokwëta hi ko ang Aşëñiw̃ fo gër iciw̃ indexëm. Xarak iciw̃ ino, biyi ene angëmëne abayi këne bayinde ga xwëta kënëñone, do angëmëne abayi këbo bayind eyar ed këne ÿanjelinde el.

End emëşen ed Kaxanu en

⁷ Mên rexën ko Angoc Amënëk añ:
«Doro, angëmëne en wëlënd oniw̃ or Kaxanu ol,

⁸ kÛeren mÛeshind na gÛer owÛekw orewÛen ang bani
wÛeshind bÛexarÛek bÛerewÛen ak, yatir ri babi
Kaxanu atÛey gÛer ladawe.

⁹ GÛer ladawe, bÛexarÛek bÛerewÛen bÛen ari bani rind
bend kÛemÛeni xoÛÛenaxÛen beŋ

do awat wat bani bendam beŋ

¹⁰ xali bÛeniy ofÛexw onax.

MÛeŋ xoÛÛenaxÛen bamÛeni banjex bandebÛen baŋ,
do re kÛeme: “BanjÛelan bandebÛen baŋ din kÛebi
nambelind

do ani nang ex na bapela bandam baŋ[✧].” ¹¹ Awa
ga xoÛÛ kÛeme ako, yaŝar kÛeme: BÛejo din
ani ŋat na gÛer ebar ed xÛeŋÛenan kÛemÛeni
eni teyÛetax[✧]!»

¹² Awa gÛer amara andewÛen titinayin de
bÛemaÛÛe, kÛerexo gi na ar gÛe emÛekw eparÛedafik,
ed gÛe oŋÛepÛegÛenan, ed kÛeŋo ŋawÛetand Kaxanu,
mÛeŋ ar gÛe aniy an. ¹³ Barikan kemÛendÛerindÛen
andewÛen rewÛen aŋ key yo key nand kÛen xorÛend
en de «Doro». Gabatak kÛerex mÛeshind na
gayik edi ed eŋÛeŋÛenax end kÛe nambelind kÛeŋo
ÛetÛeÛetÛend. ¹⁴ Enimin, abar wa bar kÛene gÛe
KÛerisÛet angÛemÛene alÛekaya lÛekaya kÛene xali gÛer
eŋata ekwÛeta ed ŝot kÛene el, end dÛal end wÛa
kÛene elod gÛer ŋanar eŋ. ¹⁵ Ga rek ako OŋÛegw
OmÛenÛek:

«Doro angÛemÛene awÛel wÛel kÛen oniÛw or Kaxanu
ol,

kÛeren mÛeshind na gÛer owÛekw orewÛen ang yatir
emÛesh end bÛexarÛek bÛerewÛen ak[✧].»

✧ **3:10** 3.10 CalemoŋÛeŋw 95.10 ✧ **3:11** 3.11 CalemoŋÛeŋw 95.7-11

✧ **3:15** 3.15 CalemoŋÛeŋw 95.7-8

¹⁶ Xarak, nobên ex bër wël bax awël dëj oniw or Kaxanu barikan wêšen këno bën? Ax gi ex na nde dek bër šanëgu bax gër ebar ed Misëra ga lëngweliw këbi Moyis bën? ¹⁷ Bëte nobên ex bër babi xoÿënënd Kaxanu xali nëkak bëniy ofëxw onax bën? Ax gi ex na nde bër bax wëndërand bën, bër nemirak do lapëra kënebi gër ladawe bën? ¹⁸ Do bëte nobên ex bër re baxo Kaxanu mëne din ani ŋat na gër ebar ed xëñënan babi eni teyëtax bën? Ax gi ex na nde bër kë wêšind bën? ¹⁹ Biyi awat këne watënde aye mëne bela bëjo ani kor bana eni ŋat në end oŋëpëgënan odebën eŋ.

4

¹ Awa biyi yëdarandëne de gayikako eteyëta ed ebeya këbo Kaxanu el abayi bayik xali doro. Gabatak këreŋo wew na eŋo. ² Gayikwa biyi bëte anangën nangën kënebo Atëfëtan aŋ ang nangën banëbi bëxarëk bërebi ak. Bari bën eyeyan ed wël bani elo ŷoweÿ ani cotaxën bana gayikwa ani kwëta bana. ³ Enimin, biyi bër xwëtak eyeyan elo bën, aŋat këne ŋate gër eteyëta ed re baxo:

«Awa ga xoÿ këme ako, bëjo din ani ŋat na gër ebar ed xëñënan bamëni eni teyëtax*.»

Kaxanu anëka faÿ baxo andiyen andexëm aŋ elod nand ri ko ngwën na. ⁴ End akey anjongakinëm eŋ, na ex na gër ed rek gër Oñëgw Omënëk: «Ata Kaxanu seyëta ko yatir akey anjongakinëm, ga faÿ ko dek andiyen andexëm

* 4:3 4.3 Calemoñëw 95.11

an[☆].» ⁵ Oñëgw Omënëk ok are rek bête: «Din ani n̄at na gër ebar ed xëñënan këmëni eni teyëtax[☆]!» ⁶ Awa gayikako bërëmar fo kē ĥat gër eteyëta elo do mēne bëŷanar bër nangën banëbi Atëfëtan aŋo bën ani d̄il bana nē end emëš endebën, ⁷ Kaxanu asana sana ko akey, mēne ngëŋ «Doro», and re baxo elod anëka fo paš gë Dafid ang rew kēme ecede ak: «Doro angëmēne en wël oniŵ or Kaxanu ol, kēren mēši na gër owëkw orewën[☆].»

⁸ Enimin, angëmēne Yosuwe aĥateli ĥateli babi Bëyisërayel bën gër ebar ed ebar eni teyëtax, Kaxanu axo yeyan dona end akey acëxe. ⁹ Awa akey and eteyëta and bulunda ir Kaxanu exëna, ang akey anjongakinëm ak. ¹⁰ Gayikwa ala ar kē ĥat gër eteyëta elo an, anëka seyëta ko andiyen andexëm an ang seyëta ko Kaxanu andexëm ak. ¹¹ Awa biyi marane ene n̄ate gër eteyëta elo, ala kērex nambëra na nē end emëš endexëm, ang ri bani bëxarëk ak.

¹² Gayikwa eyeyan ed Kaxanu el kē yëlënd aniyān an. Aĥaš kē ĥašënd ga ĥakëk nēmëc duxuma ir fëco aĥak fëco aĥak. Aĥaš kē ĥašënd n̄ëš gër ed fitarëk enjëŵ enj do gë angoc an, n̄ëš gër ocom, n̄ëš gër odëngëš. Axiti kē xitind oñandi ok do gë banjelan band ex gër emëkw ed ala baŋ. ¹³ Er ri ko Kaxanu in ax conayand na gër ogës odexëm: kerët ko watënd beŷ bën dek, do gër lëngw irexëm kēne xwëšade ene deyaye dek bend ri kēne gër aniyān andebi beŋ: hik benjekax, hik beñëñëx.

☆ 4:4 4.4 Añanar 2.2 ☆ 4:5 4.5 Calemoñëŵ 95.11 ☆ 4:7 4.7 Calemoñëŵ 95.7-8

End ašadaxan alëngw eŋ

¹⁴ Gayikako ašadaxan alëngw ar šot kënëŋone an, mēne ngëŋ Yesu, Asëñiŵ ar Kaxanu an, yaŋ gër orën baka ko, awa balëkënalindëne bend këne reyarande poyoma beŋ. ¹⁵ Ašadaxan alëngw ar šot kënëŋone an, aye nang ko ang sitara këne ak, gayikako mëŋ dëŋ atëy and ex yo hi këŋo. Barikan gamatak axo tëkwan ex na do axo di ex na eñëŋenax. ¹⁶ Awa tëkane gë anjiŷ këm añëpara and owun and Kaxanu aŋ, mëŋ ar gë oyekax do gë axaŷënan an, ebo dëcaxënënd nand ŷapëk na.

5

¹ Enimin, ašadaxan alëngw ar ex yo, ala këno fitënd mërëxand ir bela, eno pëxwëanaxën andiyen and Kaxanu aŋ. Awa mëŋ ebi dinënd ocafaxa ok gë bebër këni wëlarawënd bën do gë oyel or kënëbi lasëgund ol, eni cotaxën eteban ed beñëŋenax bendebën el gër Kaxanu. ² Ašadaxan alëngw an abuŋan këbi buŋanënd bër sitarak bën do gë bër kë lifënd bapela bën gayikako mëŋ dëŋ asitara sitara ko, do alif ko lifënd bandëmar. ³ Në end ositara orexëm olo ŷapëk exo dixënënd šadaxa ir beñëŋenax bendexëm in andamat gë ir beñëŋenax bend bulunda dek in. ⁴ Xarak ala ax yatand na gë andexëm dëŋ or gapak or exo gixën ašadaxan alëngw ol. Ar kë hi an, Kaxanu këŋo yatand ang yata baŋo Aharon, akarëk ak. ⁵ Mondako fo ex end Kërisët eŋ, axo yata ex na gë andexëm enjaran end exo gi ašadaxan alëngw eŋ. Barikan Kaxanu yata këŋo and fel baŋo:

«Wěj ex Asëñiŵën, wëno wa rëw ki doro»[☆].⁶ Ang rek bëte gër Oñëgw Omënëk ak: «Wěj ašadaxan ar din ir din hi këy ang ebaxo Melëkisedek ak»[☆].

⁷ And hi baxo Kërisët gër ebar ro aŋ, ašale baxo šalend akey amat, oniŵ ol kë wëhind caw do ongwën oŋ kë šarënd. Kaxanu, mëŋ ar xor bax eŋo dacët gër ecës an, baŋo xarand do ayakali yakali baŋo cale indexëm iŋ gayik abaxët baxo baxëtënd endexëm eŋ. ⁸ Ado ga exo Asëñiŵ ar Kaxanu, toro ind ex yo soro ko, exo nangaxën ang yëkak ema ed ebaxët ed Kaxanu ak. ⁹ And faŷ ko aŋ, šotën këbi apexa and din ir din ðek bela bër këŋo baxëtënd Kaxanu bën. ¹⁰ Ata Kaxanu sana këŋo exo gi ašadaxan alëngw ang hi baxo Melëkisedek ak.

End eŋawëta ed Kaxanu eŋ

¹¹ Gër endey eŋo, bendanjëm ebax mun pelëra do bend lakëk ebax mun paŷën gayik wën aŋun pënind na aŷand. ¹² Enimin, wën anëka hi don bësëyali bër bend lakëk gayikako elod anëka fo wël kën eyeyan ed Kaxanu el. Barikan mocala kën šaland enun tëyali bapela band saxëk gër eyeyan elo baŋ. Xali gërëgako omër fo kën šebënd gayik an korënd na en yamb ecemar. ¹³ Xarak ar kë šebënd omër fo an, axo kor na eŋo pëni eyeyan ed kë yëlënd or šenene el: itox imeja fo bayi ko. ¹⁴ Barikan ecemar el, mëne ngëŋ bend lakëk gër eyeyan ed Kaxanu beŋ, bëxarëk kë yambënd, bër fëni këbi epitëndër ed

☆ 5:5 5.5 Calemoñëw 2.7 ☆ 5:6 5.6 Calemoñëw 110.4

enjekax do gë eñjënax gër bandixa bandebën bën.

6

¹ Awa mën ex, ga seb këne ako etëya ed bend saxëk gër eyeyan ed Kërisët el, tëyane bend lakëk bej, nëngwëtërexe edëda el mène ngëj: enëngwët ed ola el, gë ekwëyëta ed bend gë ofëcak këm el, gë ekwëta ed Kaxanu el, ² gë ewunëtaran ed gë men el, gë ecalen ed moñëmba el, gë ekani ed gër ecës el, do gë kiti ind din ir din ind yatir kë xwët ngwën in. ³ Biyi osëyali or ÿap këbi bëxarëk ol këne sëfe angëmëne aŵa ŵa ko Kaxanu.

⁴ Bela exëna bër ñoba këbi Kaxanu gë dal irexëm in, sëyin këbi oyël or gër orën ol, do yël këbi Angoc Amënëk aŵ. ⁵ Anang nang këni onënga or kë yëlënd eyeyan ed Kaxanu ol do ang fangak ngwën ind kë yowënd ak. ⁶ Do bela bëjo and këni bakan ola oxarëk orebën aŵ, ax mënd ex na ang këni nëngwëta gaşëxe ak. Gayikwa ata kë hi nangëde gaşëxe këno fikand Asëñiŵ ar Kaxanu an, do këno şëfëninind poyoma.

⁷ Enimin, ebar ed gër ed kë sëbënd laŵ el, awët kë wëtënd do enedä end ned këni yo ofëcak këbi yëlënd na bënëf bën. Kaxanu wa këbi rinënd oyekax olo. ⁸ Barikan angëmëne gër ebar elo, odëmbën do gë araf gëmëd fo lëguk, ebar elo ofëcak abi yël na, ax ye ex na, do ecor fo bayik.

⁹ Wën bëmaŷe bënd këbo balënd mbaŵ bëjo, ado ga këmün felërand mondako, aŵa ŵa këmi mène wën aşot kën şot er xëbënëk nëmëc in, mène ngëj apexa aŵ. ¹⁰ Enimin, Kaxanu ar

şenene hi ko, axo gi ex na asëmbak, axo kwëya na andiyen andewën aŋ, bête axo kwëya na ang ñan kën oŵac orexëm ak, ga kënëbi rëcarand ako bërëŵak endexëm bën. ¹¹ Barikan er ŷandi këbo ala kala exo bayi gë obal osëm or këŋo balënd ol, en cotaxën dëk bebër kën yarënd bën. ¹² Tëfëtelindënëbi bër xwëta këŋo Kaxanu bën do bër buŋak bën gayik bela bërako rako bën këbi yël Kaxanu bënd beya ko beŋ, bari këren dangangan na.

End ebeya ed Kaxanu eŋ

¹³ Enimin, Kaxanu and beya këŋo Abëraxam aŋ, gër oŵac orexëm fo yaşar baxo gayik ar xuca këŋo ax gi ex na. ¹⁴ Are re baxo: «Dal ex, wëno mbaŋ këmi yël obetak ol do obaş orey ol moñëmb këni ŷëmb✧». ¹⁵ Ata Abëraxam ga buŋa baxo, şotaxën baxo end beya baŋo Kaxanu eŋ. ¹⁶ Bela bën gër oŵac or ar ŷëmbëta këbi këni yaşarënd do eyaşar elo kë ŵasinënd mëne ari dëŋ këni ri end re këni eŋ, ata gë eyaşar elo kë yirënd ecampëre el. ¹⁷ Ata andamat ex gë end Abëraxam eŋ, bërändëwëra andexëm bën ebax eni cot bebër beya baŋo Kaxanu ayël këŋo yël bën. Do exo nangaxën Abëraxam mëne ari dëŋ ko ri er beya këŋo in, Kaxanu baş ko yaşar ko. ¹⁸ Kaxanu, ebeya ed beya ko el do gë eyaşar ed yaşar ko el din axo nëngwët na. Awa biyi kemënëlebo beŋo gër ekwëta ed xwëta kënëŋone, gayikako dëk seß këne ene cënixëne bebër këne yarënde ene cote bën. ¹⁹ Ang kë xwëşaxënënd kulun in gër beŋa në end

✧ 6:14 6.14 Añanar 22.17

odun okwêşaxên od këni lapënd polo gër men ok, mondako fo ex eyar ed këne yarênde elo, mênj yêmaxênêk benjêw bende bi bej. Nê end bebêr këne yarênde bejo këne xucaxênênde anjê m amêgax and bax wedînd lêngwe ir Aciw and Kaxanu anj do këne hatênde ²⁰ lêf gër ed lêngwa ko Yesu nê endebi, mênj ar hik din ir din aşadaxan alêngw, ang hi baxo Melêkisedek ak.

7

End Melêkisedek eñ

¹ Melêkisedek ijo, er hi baxo emun end angol and Salem do aşadaxan ar nang baño Kaxanu, mênj ar ex yañ gër orên an. Yatir xaca baño Abêraxam ga hiw ko gër emer ed xorêgu babi bemun bendanjê m el, aşalen şalen baño. ² Ata Abêraxam mênj bête yêl kêno dim ir dek bebêr xandêraw babi bemun bejo in. Xarak and këne hateliye er wacayak oşac orexê m anj, ata këne sêke mêne eñanar eñ, «Emun end or şenene» hi ko. Ekinê m eñ, emun end Salem mêne ngêj «Emun end obetak» hi ko bête. ³ Endexê m ani nêgw ex na mêne ar gê nê m, gê sê m do gê bêrandêwêra hi ko. Bête ani nêgw ex na nand yanak aniyandexê m do gê nand xwêtê k na. Do ga wêndêr këni mondako gê Aşêniw ar Kaxanu an, hixên ko din ir din aşadaxan.

⁴ Watin mêne Melêkisedek ar gapak hi baxo, mênj yêlaxên baño Abêraxam, axarê k arebi an, dim ir bebêr xandêraw babi bemun gër emer in. ⁵ Bêrandêwêra and Lewi bêr kê rind andiyen and ocafaxa bên şap babi ebar ed dim ir Bêyisêrayel el, mêne ngêj dim ir bemaşe

bëndebên in ang rek acariya and Moyis ak, xarak bën dek bulunda ir bër rëw këbi Abëraxam exëni. ⁶ Melëkisedek axo gi bana ar andëwëra and Lewi. Barikan mëj xana bax dim in gër otaxan od Abëraxam, do şena ko şalen këjo ar beya baño Kaxanu an! ⁷ Xarak aye nang këne mëne ar gapak an këjo şalenënd ar toc an. ⁸ Do bërändëwëra and Lewi bën ado ga hi bani bër ebax ex cës akey amat, mondako dëj bani xanand dim in. Barikan Melëkisedek mëj, lañ abëngw exo ang këni reyand ak. ⁹ Ado Lewi, sëm ir bër kë xanand dim bën, ayël yël baño Melëkisedek dim in paß gë Abëraxam: ¹⁰ gayikwa gër oşat or sëm Abëraxam bayi baxo yatir fedër bani Melëkisedek gë Abëraxam.

¹¹ Awa kido bela bën aňatën bani ħatënënd or şenene ol paß gë oşadaxan or bërändëwëra and Lewi ol, gayikwa gër oşadaxan olo ex andëp and acariya and Moyis and yël bafi Kaxanu Bëyisërayel aň, inewã yowaxënëgu doxo aşadaxan aşëxe, ar ang Melëkisedek ak, xarak axo gi ex na ar andëwëra and Aharon? ¹² Gayikwa and nëngwëtak oşadaxan aň, anëngwëta nëngwëtak bëte acariya aň. ¹³ Do Yesu, Axwën arebi an wa, fab këjo endey eño. Xarak gër nëng irexëm gabatak ax gi bana ar bax riyenind gër angëb. ¹⁴ Enimin, dek fo nang këne mëne Axwën arebi an arandëwëra and Yuda hi ko. Xarak Moyis axo de bana mëne bërändëwëra aňo bën axor këni xor eni gi bëşadaxan.

End aşadaxan ar ang Melëkisedek eñ

15 Watin bête end dal end këbo wăsin kerët mēne ašadaxan ašexe ar yowëk ajo, awëndër wëndër këni gë Melëkisedek. 16 Yesu ex ašadaxan ajo, do gë panga ind aniyan and din ir din in hixën ko, ax gi ex na paß gë acariya and rëpën këni bela fo aŋ. 17 Gayikwa osede olo reyak Oñëgw Omënëk ok:

«Ašadaxan ar din ir din hi këy ang Melëkisedek ak✧.»

18 Mondako yepën ko Kaxanu acariya akarëk aŋ gayik ax bayi bana gë panga, ax bo bana gë ofëcak. 19 Enimin, acariya and Moyis aŋ ax korënd na ex ŋata er ŷandi këŋo Kaxanu in. Barikan paß gë eyar ekëbënëanaxik ed šot këne el, axor këne xore enëŋo təkaye Kaxanu.

20 End ašadaxan ajo eŋ, ayašar yašar baxo Kaxanu, barikan end bēšadaxan bēšexe eŋ, axo yašar bana. 21 Ayašar yašar baxo and fel baŋo Yesu aŋ:

«Wëno Axwën an yašarëk, axe cena na, ašadaxan ar din ir din hi këy✧.»

22 Mëŋ ex, Yesu ex ar lëkayak eter ed gë Kaxanu ed nëmëcak eter eñanar an.

23 Bête bēšadaxan bërändëwëra and Lewi bën aŷëmb ŷëmb këni ang bëtëra këni gër andiyen aŋo ak gayik ecës el babi rëxëtënd. 24 Barikan Yesu mëŋ din ir din ko liyand, ošadaxan orexëm ol ala ax bëteli na. 25 Bête mëŋ fo xorëk ebi pexën din ir din bër këŋo sëkand Kaxanu ga xwëta këno bën gayikako din ir din ko liyand ebi karanaxënënd gër Kaxanu.

26 Biyi cêŋ, ašadaxan alëngw arako ŷap bax enëŋo cote: awënëk, ar ax tëkand na eñëŋenax, ar gë amena këm, ar ani barënd na gë bêwendëran. Ata Kaxanu, ašadaxan alëngw ajo wëla këŋo gër ed xucak ex tongina yaŋ gër orën. 27 Ax gi bana exo dind ocaɖaxa ok key yo key ang baxo rind ašadaxan alëngw ašëxe ak në end bamena bandexëm do në end band bulunda. Amat fo ri ko šadaxa in and yëlaya ko mëŋ dëŋ aŋ. 28 Enimin, paβ gë acariya and Moyis aŋ bano sanand ala asitarak exo gi ašadaxan alëngw. Barikan paβ gë eyašar ed bëtëguk gër acariya aŋo el, Kaxanu asana sana këŋo Aseñiŵ, mëŋ ar faŷayak din ir din an.

8

End ašadaxan alëngw arebi eŋ

1 Gër bend këne rende ðek, eŋo xurik ex këbën: ašadaxan alëngw šot këneŋone na. Aŷëpa ŷëpa ko gër liŵ ir añëpara and owun or Kaxanu yaŋ gër orën. 2 Fën ko riyenixënd, lëf gër Aciŵ amënëk, lëf gër aner and ðal, and ri ko Axwën Kaxanu, xarak ax gi ex na and ri këni bela.

3 Enimin ašadaxan alëngw ar ex yo, ala këno sanand ebi dinënd ocaɖaxa ok bulunda in gë bebër këni wëlarawënd bën do gë oyel or kënebi lasëgund ol. Awa ašadaxan alëngw arebi an afo exo cotënd bebër ko rixën ocaɖaxa. 4 Kido gër ebar ro hi baxo, axo gi dona dëŋ ašadaxan gayik bela exëna bër kë rind ocaɖaxa ang rek acariya ak. 5 Cale ind këni lëgwelind bêšadaxan bëjo in, etëfëtëli ed bebër ex yaŋ gër orën fo

ex. Andamat ex gë end Moyis eŋ, and baxo rind aner and Kaxanu aŋ. Yama Kaxanu sitin baŋo mondako: «Nëkonël de aye, ey dixën ang aner and wăsinëgu këmi yaŋ gër etënd ak*.»

⁶ Barikan, gërëgako Yesu ex ašadaxan ar kë rind andiyen and xucak ekëbën gë and eter eňanar gayikako mën ex aňatelindër ar eter ed wëlanëgu këbo bekënxaxik bend beya këbo Kaxanu an.

⁷ Enimin, kido eter eňanar el ŝenene ebax, ang yandi baŋo Kaxanu ak, axo nëmb dona gë eter ecëxe. ⁸ Barikan Kaxamu are re bafi bulunda irexëm in mondako:

«Wëno Axwën an ga re këme,
në eyow ex amëd and këme ri eter ekašax
gë bulunda ir Isërayel do gë ir Yuda aŋ.

⁹ Afitar kë fitar gë eter ed ri bame gë bëxarëk
bërebën el
and necëtëgu këmeni gër ebar ed Misëra aŋ.
Bën bayik ax tëf ex na bapela band eter elo baŋ
ata wëno sef këme ebal ed endebën el.
Wëno Axwën an kë yeyanënd mondako.

¹⁰ Do watin eter ed këme ri gë bulunda ir Isërayel
el.

And kë xuca bakey baŋo aŋ, wëno Axwën an ga
re këme:

“Gër onden ondebën këme xwët bacariya
bandam baŋ,

gër owëkw orebën këme yëgw.

Wëno Kaxanu irebën këme hi
do bën eni gi bulunda iram.” ¹¹ Gabatak aŋo
ňana na eŋo tëyalind, ar angol amat gë
mën an,

* 8:5 8.5 Andocane 25.40

Gabatak aŋo ñana na eŋo pelënd imaÿe indexëm
iŋ:

“Wěj nangëlo Axwën an.”

Enimin ðek fo këne nang,
hik obaş ol, hik bëxarëk bën.

¹² Gayikwa axaÿënan ke xaÿënan xali mëni
teban betëmbak bendebën beŋ,
do ame ñana na me kwitand
beñëjënax bendebën beŋ[✧]»

¹³ Gayikako Kaxanu wăcëk eter ekinëm el
«Eter ekaşax», eñanar el anëka xarëk. Xarak
aye nang këne er xarëk in anemi kë nemind.

9

End cale eŋ

¹ Gër eter eñanar, bapela hi baxëna band bax
rend mondake ŷapëk ex gi cale iŋ, bëte aner and
ri bani na gër ebar ro eno calexënënd. ² Lëf
gër aner aŋo ŷetëndër bani baciw̃ baki gë anjëm
and xaw̃ bani aŋ. Aciw̃ añanar aŋ bani wăcënd:
«Gër ed wënëk». Na xwët bani lambo ir gë
ojana ocongoki in, gë atabël aŋ do gë bamburu
band oyël baŋ. ³ Aciw̃ akinëm aŋ, and yabët
anjëm amëgax aŋ, bani wăcënd: «Gër ed wënëk
nëmëc». ⁴ Lëf na xwët bani: furëno ir kaŋe,
ir bani ŷoraxënënd aşuru ir xwëşëna bani gë
angiri in do gë kangara ir nëngi bani gë kaŋe
in. Polo gër kangara ir bax wătinalind eter ed gë
Kaxanu ijo el hi bax ikes ind kaŋe ind ŷëlxën
bani: eyamb ed këni wăcënd man el, gë oşët
or Aharon or nët bax xali fëtëfëtik ol, do gë

✧ **8:12** 8.12 Yeremi 31.31-34

oxaŷ oxî or ang bangomb-gomb or ŷëgwaxën baxo Kaxanu bapela band eter oŋ. ⁵ Yaŋ gër atënda and kangara, fiš banëbi batox bapësëfës band wâtinalind banëbi omeleka od gë enjaran od kënëbi wăcënd Cerubeŋ. Eñaw̄ endeŷën eŋ bax labënd atënda and kangara aŋ, gër ed bani xošënd ošat or angunëtan and beñëŋëtax oŋ. Bari ax gi ex na gërëgako këmün faŷën beŋo dek, gë betil ak.

⁶ Mondako bani xwëtërand beŷ bën lëf gër aner and eter do bëšadaxan bën laŋ bani lilënd «Gër ed wënëk», eni dixën bebër rëp bax gër cale bën. ⁷ Barikan «Gër ed wënëk nëmëc», ašadaxan alëngw an gabat bax lilënd amat fo gër iniy gë ošat or eni cotaxën eteban ed bend lif këni oŋ, mëŋ do gë bulunda in. ⁸ Nand bayi bax aner and eter eñanar na, Kaxanu axo përet bana pere «Gër ed wënëk nëmëc» ang këbo wăsinënd Angoc Amënëk ak. ⁹ Endey eŋo apënëtal and amëd and hi këne ex. Er wăcayak mënë oyël oŋ do gë ocađaxa od eter eñanar ok abax xor na ex mënën owëkw or bër baŋo šalend Kaxanu oŋ. ¹⁰ Bapela baŋo band bax sëyalind wayët bend eman fo bax: bend eyamb yamb, bend ešebëceb, gë bend ewunëtaran ed gë men do gë bend rëp bax xali exo nëngwëtëra Kaxanu beŋ.

¹¹ Barikan and yow ko Yesu aŋ, hi ko ašadaxan alëngw ar benjekax bend šot këne gërëgako an. Aner and gër ed riyeni ko aŋ xurik ex këbën gë and gër ebar ro aŋ, ado ax gi na and ri këni bela. ¹² Mëŋ amat fo lil ko «Gër ed wënëk nëmëc» gë ošat orexëm oŋ dëŋ, xarak ax gi ex na de gë ošat

or obeci, ba or oxey. Ata mondako ri ko ebo cotênaxên apexa and din ir din aŋ. ¹³ Enimin ang rëp bax ak, aŵênên babi wênênënd bër buyarênayak bën, oŝat or obeci do gë or ogaŝ or banëbi ŝirëcirënd oŋ, gë eyëwën ed ŝambana ir ixey ir ŝadaxa këno momëlën ed banëbi fanënd el, ¹⁴ kaŝ ex ngwa oŝat or Kërisët, mën ar gë amena këm ar yëlayak gër Kaxanu gë panga ind Angoc and din oŋ. Aŵênên ko wênên owëkw orebi oŋ gër bandixa band gë ofëcak këm, enëŋo calexënënde Kaxanu, mën ar kë yëlënd aniyan an!

¹⁵ Ata mondako hi ko ngëŋ Yesu aňatelindër ar Kaxanu gë bela gër eter ekaŝax: aŝës ŝës ko ebi dacëtaxên bëwendëran bën, bër babi nëpënd bapela band eter eňanar bën. Bën waceli këbi apexa and din and beya baxo ayël këbi yël aŋ.

¹⁶ Gayikwa gër ed ex kayëta ir obëteli, ir yëgw ko ala ang këni ŝetëred napul irexëm bër kë bëteliđ in, pere fo ko ŝës ala ajo ex gixën mondi end yëgw ko eŋ. ¹⁷ Kayëta ir obëteli in, enimin and ko ŝës ar yëgwëk aŋ fo këni fënënd, ofëcak ax yëlënd na angëmëne ar yëgwëk an abëngw bayi ko. ¹⁸ Mën ex, ado eter eňanar el dëŋ axo pëb bana Kaxanu and bayik oŝat ax car bana pere aŋ. ¹⁹ Gayikwa Moyis, pere fënën babi apela kala gër acariya, wël këni đek bulunda in đamana wëđaxën ko oŝat or oxey do gë or obeci oŋ, bar ko gë men oŋ. Ga wëđ ko omban ombarax ond opey do gë opat od atëx and këni wacënd isop, yëmb ko gër oŝat. Ata ga ko ŝirëcir akayëta aŋ do gë đek bulunda in, ²⁰ ko rend:

«Watin ošat or seraxën kën gë Kaxanu oŋ[☆].»

²¹ Mondako fo širëcir baxo gë ošat oŋ aner aŋ do gë dek oÿënga or cale or hi bax lëf na oŋ.

²² Ata ang rëpëk gër acariya ak, bebëranjëm bani wënënënd mocirëcir gë ošat oŋ, ex mënaxën. Do angëmëne ošat ax car ex na, Kaxanu axo tebanënd na beñëjënax beŋ.

End šadaxa ir Yesu eŋ

²³ Angëmëne ocaɖaxa od gë ošat kë wënënënd bebër ex gër ebar ro bamatinali band bebër yaŋ gër orën bën, awa bebër ex yaŋ bën bëte gë ocaɖaxa od xurik ex këbën kë wënënënd.

²⁴ Enimin, Kërisët alil dëŋ lil ko gër orën, ebo karanëxënd gër Kaxanu gërëgako. Axo dïl ex na në aner and cale and ri këni bela, and hik amatinali fo aŋ.

²⁵ Bëte alil lil ko gër orën xarak ax gi ex na exo yëlayax šadaxa bakëlëbëd bandanjëm, ang baxo rind ašadaxan alëngw ak, mëŋ ar bax lil niy yo niy «Gër ed wënëk nëmëc» gë ošat or oyel oŋ.

²⁶ Kido Kërisët axo dïl bana amat fo, bakëlëbëd bandanjëm soro doxo elod ga ŋanak ngwën iŋ. Barikan gërëgako, and saxëguk ekwët ed beÿ dek aŋ, šanayaw ko amat fo exo ɖawaxën mbëña ind eñëjënax iŋ gë šadaxa ir rin këbi in.

²⁷ Ala an amat fo ko šësënd, ata Kaxanu eŋo kiti.

²⁸ Mondako fo ex bëte end Kërisët eŋ, amat fo yëlaya ko šadaxa gër ebar ro exo dëxëtaxën beñëjënax bend bela bëranjëm. Do abaka ko bakaw akinëm ebi pexën bër šëni këŋo bën, xarak ax gi ex na exo dëxët eñëjënax eŋ.

☆ 9:20 9.20 Andocane 24.8

10

¹ Enimin, acariya and Moyis aŋ, er hik wayët eñaŋ end benjekax bend kē yowënd, ax gi ex na benjekax beŋo dēŋ. Mēŋ ex, acariya aŋ din ax kor na ebi yël ola or faŋayak ol bër kēŋo sēkand Kaxanu bën paß gē ocaɖaxa od rēpēk niy yo niy ok. ² Kido ocaɖaxa oko aŋnēn bax wēnēnēnd, elod anēka fo seb doni edi el gayikako amat fo wēnēn dobi bër kēŋo ūalend Kaxanu mondako bën xali eni kwēya beñēŋēnax bendebēn beŋ. ³ Barikan ocaɖaxa oko babi xwitanēnd niy yo niy beñēŋēnax bendebēn beŋ. ⁴ Gayikwa oūat or ogaū do gē or obeci oŋ ax kor na dēŋ ex dēxēt beñēŋēnax beŋ. ⁵ Mēŋ ex, Kērisēt and yow ko gēr ngwēn ro aŋ, afel fel kēŋo Kaxanu:

«Wēj axi ñandi ex na ūadaxa,
axi ñandi ex na eni yël yēy,
barikan wēj yël ke eman.

⁶ Wēj ay cala ex na ocaɖaxa:
hik od momēlēn, hik od eteban ed beñēŋēnax✧.»

⁷ Ata re kēme bēte:
«Nē eyeli eme gēr ngwēn ang yēgw kēni gēr
akayēta and monēkw ak,
nē eyeli eme Kaxanu, me di oñandi odey ok
ang yēgw kēni endam ak gēr Oñēgw Omēnēk✧.»

⁸ Er yāna baxo re ko:
«Wēj axi ñandi ex na ocaɖaxa,
axi ñandi ex na eni yēlēra bey,
do ay cala ex na ocaɖaxa
hik od momēlēn, hik od eteban ed beñēŋēnax.»

✧ **10:6** 10.6 Andolewit 1.3 ✧ **10:7** 10.7 Calemoñēŋ 40.7-9

Xarak ocadaxa oko, ang rëpëk gër acariya ak dën ebax.

⁹ Baş ko bëte:

«Wëno er yow këme me di oñandi odey ok.»

Awa mondako yepën ko ngëñ ocadaxa okarëk ok ex bëtaxën irexëm in. ¹⁰ Nê end oñandi oko, wënaxën këne paß gë şadaxa ir eman end Yesu Kërisët ir rëxëtëk amat fo beñëñanax in.

¹¹ Aşadaxan ar ex yo, axwêşa baxo xwêşand key yo key exo di andiyen andexëm aņ. Laņ baxo rind ocadaxa ok, oko fo, oko fo, bari din abax xorënd na ebi dëxëtën bela bën beñëñanax beņ. ¹² Barikan Kërisët mëñ, amat fo yëlaya ko şadaxa ir beñëñanax do ye ko kwël yëpax ko din ir din gand liw̃ ir Kaxanu. ¹³ Do gëregako, Kaxanu fo këño şëninđ eņo korën din ir din bërangoÿëra andexëm bën xali eni gi ambëñaxën andexëm. ¹⁴ Enimin, paß gë şadaxa ibat fo yël këbi din ir din ola or faÿayak ol bela bër wënën këbi bën. ¹⁵ Ata Angoc Amënëk aņ reyak kerët gër ndëbi endey eņo and re ko:

¹⁶ «Axwën an rek:

“Nëkoyin eter ed këme ri gë bën el

and kë xuca bakey baņo aņ,

alën këme lën bacariya bandam baņ gër owëkw orebën,

aÿëgw këme yëgw gër onden ondebën*.

¹⁷ Din ame ñana na me kwitand beñëñanax bendebën beņ,

bëte din ame ñana na me kwitand betëmbak bendebën beņ*.”»

✧ **10:16** 10.16 Yeremi 31.33 ✧ **10:17** 10.17 Yeremi 31.34

¹⁸ Xarak gër ed hik eteban ed beññênax, şadaxa ir eteban ed beññênax ax bond na ga këni rind.

End etêkar ed gë Kaxanu eñ

¹⁹ Awa bëmaÿe, alil fo bayi këbo gë anjiÿ këm xali «Gër ed wñnëk nëmëc» paþ gë oşat or Yesu oñ. ²⁰ Fëña ixaşax ir kë yëlënd aniyan fërëtën këbo Yesu and ñesik anjëm amëgax and bax wedīnd «Gër ed wñnëk nëmëc» añ. Xarak anjëm año bax wñtinalind eman endexëm eñ. ²¹ Ata biyi, aşadaxan alëngw wa şot këneñone, Kaxanu yata këño exo kadacënd ekun edexëm el. ²² Awa təkandënëñone Kaxanu gë obal osëm or ðal, kwëtandënëñone gë anjëlan añ ðek. Owëkw orebi oñ wñnën ko gë oşat or Yesu oñ, anjëlan aññênax ax bo ex na. Bëte beman bendebi beñ neb ko gë men omënëk. ²³ Kwëtayane şenene end këne yarënde eñ, end këne reyarande poyoma eñ, kërebo ñëpëgënanënd na gayik ar beya këbo an, mowëta hi ko. ²⁴ Nëkonarëndëne andebi rebi añ, ene tëfëtêliraxënënde gër añana do gër bandixa banjekax. ²⁵ Kërene ñawëtand ex na amara andebi añ ang wata këni bërëwək bërëmar ak. Barikan kemëndërendëne andebi rebi añ, adofa ga nang këne ako mëne anëka kë saxëgund akey and ko bakaw Axwën añ.

²⁶ Enimin, angëmëne mama dëñ këne wëndërande ga nang këne ako aye ðal in, nangëne mëne şadaxa ir eteban ed beññênax ax gi ex na. ²⁷ Er këbo bayi wayët oşën or gë anjiÿ atëm kiti ind Kaxanu in, angodux atëm and këbi şoraxën bër këño wëşenënd bën. ²⁸ Ala ar

wëndërak paß gë acariya and Moyis an, alawñ këno lawënd gë axayënan këm angëmene otede oki ba otas reyak mëne awat wat këno ga ko wëndëra. ²⁹ An yëland na nde mëne pit fo kë yëka kiti ind ar këŋo yaf Asëñiŵ ar Kaxanu an, ar kë yepën oşat or seraxën këni Kaxanu gë bela do wëanaxën këbi oŋ. Ar kë rind mondako an në ecir eŋo Angoc Amënëk and nangën këŋo oyekax or Kaxanu aŋ. ³⁰ Gayikwa anang nang kënëŋone ar rek:

«Wëno kë xitind, wëno kë wăşananënd✧.

Wëno kë şosënd bandixa baŋ do bëte

Wëno Axwën an këbi xitind bulunda iram in✧.»

³¹ Mbaŋ këŋo yëkad ar faß këŋo kiti ind Kaxanu, mëŋ ar kë yëlënd aniyar an.

³² Kwitayin er hi baŋun gër ŷanar in, and ŋoba këŋun end đal end Kaxanu aŋ. Bakey baŋo, mbaŋ şënd ban do mbaŋ soro kën, barikan xemëna kën mondako dëŋ. ³³ Bandëmar poyoma banun şirërand do banun rixërand. Do bandëmar anjëlän andewën aŋ gand bër kënëfi rixërand ang wën ak bën bax şaŋënd. ³⁴ Enimin, axayënan baŋun xaŷënanënd bandepëra baŋ. Aŵa wă kën gë onënga fo enun kandëra bacota bandewën baŋ, ga nang kën mëne bacota band xucak ex këbën, band këŋun bayi din ir din baŋ, şot kën. ³⁵ Awa gë er kën yarënd ijo kën şotaxën oyël osëm, këren đangangan na. ³⁶ Enimin, aŷap ŷapëk en buŋand mbaŋ do en kemënalind oŋandi od Kaxanu ok, eŋun yëluxën er bëya ko in. ³⁷ Gayikwa Oñëgw Omënëk ok rek:

✧ **10:30** 10.30 Acariyakinëm 32.35 ✧ **10:30** 10.30 Acariyakinëm 32.36

«Têkêr fo bayik, ax nêka na exo ɲatëgu
ar kê yowënd an, axo dëgë naw na.

³⁸ Ar şenene an, gë ekwëta ed xwëta ke el ko
liyand,

barikan angëmëne aseß seß ke,
wëno axe nëngan na endexëm eɲ[☆].»

³⁹ Biyi cëɲ, axwëta xwëta kënëɲone Kaxanu
ex pexaxën benjêw bendeßi beɲ, ane gi exe na
bër këɲo sebënd Kaxanu do eni nemi bën.

11

End ekwëta eɲ

¹ Ekwëta el ex, ema ed enim mëne Kaxanu ayël
dëɲ këbo yël bend këne yarënde beɲ do mëne
beßër ane watënde na bën ahi dëɲ hik. ² Paß gë
ekwëta el, reyaxën këni osede oyekax or bëxarëk
bër wã bax endexëm bën.

³ Paß gë ekwëta el, nang këne beßër këne
watërande gër ngwën bën, Kaxanu nëcëtëguk
gër beßër bayik ane watënd ex na. ⁴ Gë ekwëta
el, rixën baxo Abel şadaxa ir xëbën bax nëmëc
gë ir ri baxo Kaÿe in. Gë ekwëta el, şotaxën
ko osede or mëne ar şenene hi ko, ang reya ko
Kaxanu dëɲ ga xana ko ocaðaxa od Abel ok. Gë
ekwëta el, ko yeyanënd Abel xali gërëgako ado
ga şës ko.

⁵ Gë ekwëta el, yexën ko Enok abëngw xali
gër Kaxanu xarak axo cës ex na mocës. Enimin,
damana Kaxanu eɲo mëlaxën Oñëgw Omënëk
reyak mëne Kaxanu anëngan baɲo nënganënd
endexëm eɲ. ⁶ Ala ax kor na exo dind er këɲo

☆ **10:38** 10.38 Abakuk 2.3-4

nengan Kaxanu in angëmêne aŋo kwëta ex na. Gayikwa ar këŋo sêkand Kaxanu an, afo exo ma mëne ahi dëŋ hi ko do mëne ašos këbi šosënd bër kë šaland eno nang bën.

⁷ Gë ekwëta el, nangaxën baxo Nowe bebër elod ala ax wat bana pere bën. Kaxanu wa sitin baŋo do mëŋ balëkënali ko xali ri ko Akuluŋ and fexaxën bani mëŋ gë ekun edexëm el. Nowe ga ri ko eŋo, nëpaxën babi bela bër hi bax angwën aŋo gër ebar ro bën. Ata në end ekwëta elo, šotaxën ko or šenene ol gër Kaxanu.

⁸ Gë ekwëta el, wãxën baxo Abëraxam exo ye gër ebar ed bëya baŋo Kaxanu ayël këŋo yël oxwën el, and wãc këŋo aŋ. Alama fo lama baxo fëña in nangërexe gër ed ko yend.

⁹ Gë ekwëta el, yexën baxo ang ar yeba fo, gër ebar ed bëya baŋo Kaxanu. Do nangëde aliyer fo baxo lëgërand në baner. Mondako bani lëgërand Isak do gë Yakob bërändëwëra andexëm bën xarak bën bëte erebat bëya babi.

¹⁰ Gayikwa Abëraxam ašëni baxo šëninind angol and gë bameŋ band gë edëda ekemax aŋ, angol and bay ko Kaxanu ang yëla ko aŋ.

¹¹ Bëte gë ekwëta el, xoraxën baxo Sara exo cot acël ado ga xar baxo do hi baxo bëte asoxari aboroxok. Anang nang baxo mëne Kaxanu, mëŋ ar bëya baŋo an, ar mokwëta exo. ¹² Mëŋ ex, në ala abat, ar xar bax xali xurik, šanëgu këni obaš or yëmbëk ang ował or gër orën ak, ang edini ed gër bëŋa ir angwëngw ak. Do obaš olo, ala ax kor na ebi pën.

¹³ Bela bëjo dek, Kaxanu xwëta bano xali šës këni cotërexe bebër bëya këbi bën. Barikan

awat bani watënd beŋo xali këbi nêngandêrand ado ga bayi bax caw. Areyara bani reyarand poyoma mêne bën bëliyer do bër okucan fo hi këni gër ebar ro. ¹⁴ Enimin, eyeyan edebën elo këbo wâsinënd mêne bën ebar ed gër ed këni lëg bani şaland. ¹⁵ Kido axofi xofi babi ebar ed gër ed şanëgu këni el, aşot şot bani amêd and eni bakaxên aŋ. ¹⁶ Barikan edëg ed xurik ex këbën bani şaland, mêne ngëŋ edëg ed gër orën el. Mëŋ ex, Kaxanu aŋo cêfënan ex na eno dend mêne Kaxanu irebën exo gayikwa mëŋ xëñënan këbi angol.

¹⁷ Gë ekwëta el, hi baxo Abëraxam aŵelëk eŋo međ asëñiŵ Isak do eŋo cađaxa and ri baŋo Kaxanu atëy aŋ. Asëñiŵ arexëm ar tañ an hi bax eŋo cađaxa mondako, xarak Kaxanu anëka beya baŋo beberanjëm. ¹⁸ Kaxanu ga fel baŋo wa: «Paß gë Isak këni şënar bërändëwëra andey bën✧.» ¹⁹ Abëraxam axwëta xwëta baŋo Kaxanu mêne axor xor ko eŋo kanin ala an ado exo cës. Ata Kaxanu nê eŋo wâşaxën baŋo Abëraxam asëñiŵ: endey eŋo apënëtal ex.

²⁰ Isak, paß gë ekwëta el xaraxën baŋo Kaxanu bebër ŷap bax ebi yël Yakob do gë Esawu ecan ecan bën. ²¹ Yakob, paß gë ekwëta el şalen babi mopoxi bosëñiŵ bor Yosef. Ga xemënaxën ko oşët orexëm ol, xaraxën baŋo Kaxanu đamana exo kotixën. ²² Yosef, paß gë ekwëta el reyaxën baxo đamana exo koti mêne Bëyisërayel bën aşan këni şanëđ ebar ed Misëra el. Afel fel babi ang këni rid oşapar orexëm ak. ²³ Bëxarëk bër

✧ **11:18** 11.18 Añanar 21.12

Moyis bën, paß gë ekwëta el şonaxën bano Moyis opacawñ otas elod ga rëwñ këno. Awat wat bani mëne itox ikëbënaxik hi baxo do ani yëda bana eni nêp end re baxo emun eñ.

²⁴ Moyis bëte, paß gë ekwëta el, ñëpaxën baxo and raf ko añ eno dend mëne asëñiñ ar abiñ ar Farawoñ hi ko. ²⁵ Er fecan baño eno dixërand andamat gë bër ex bulunda ir Kaxanu bën xarak axor xor baxo eño nëngandërand amëd fo gë bër kë rind beñëñenax bën. ²⁶ Napul ir gër ebar ed Misëra in mbañ xëbën bax, barikan Moyis fecan këño eno cus ang ebax eno cus Afexën ak gayik caw baxo watënd acosa and kë yowënd añ. ²⁷ Paß gë ekwëta el şanaxën baxo ebar ed Misëra el yëdarëxe oxoỹ or emun ol gayik axemëna xemëna baxo ang ar këño watënd Kaxanu fo, mëñ ar ex beñ an. ²⁸ Bëte paß gë ekwëta el rinaxën babi Ofëna or Apexa ol bulunda ir Isërayel in ang fel baño Kaxanu ak. Do oşat or oyel or ñaş banëbi oñ fel babi eni nëm gër owët or bëciñw bëndebën këdi ko lil meleka ir këbi lawënd bëtox bëñanar in.

²⁹ Bëyisërayel bën, paß gë ekwëta el xegëtaxën bani Angwëngw Ambarax and şapër bax eni kucaxën ang gër ebar eñañek fo añ. Xarak and xacëra këbi Bëmisëra enëbi tëfa añ, men oñ şakak do sëwëra këbi. ³⁰ Bëte paß gë ekwëta el yamëraxën bani bameñ band xecexën bani angol and Yeriko bañ, ga bëta këni şakey banjongëbaki. ³¹ Raxab, asoxari ayaçaxik an paß gë ekwëta el şayik axo nemixën bana gë bërangoỹëra bën gayik aşon şon babi gë oyekax

ocambenjar oki od Bëysisërayel od yow bax yir fo gër enang ed ebar edebën ok.

³² Bëte end fe bayik me deya? Amëd aŋ bayik ame cot na mun pelëraxën enimin end Şedewoŋ eŋ, end Barak eŋ, end Samësoŋ eŋ, end Yefëte eŋ, end Dafid eŋ, end Samiyel eŋ do gë bënd bëlaŵënel bëşëxe bër Kaxanu beŋ. ³³ Paß gë ekwëta el xoraxën banëbi bër gër owar oşëxe bën. End şenene eŋ sëf bani, aşot şot bani er beya babi Kaxanu in, bëte aşëmin şëmin banëbi ojëraŋ. ³⁴ Alomin lomin bani bongodux botëm, afece fece babi ecës ed moŋaş gë duxuma el. Aşëxwëra şëxwëra bani barikaŋ fak këni. Afanga fanga bani gër oŵer xali ŵaŷ kënebi ocoroda odiyir ok. ³⁵ Bësoxari bër xwëta baŋo Kaxanu bën axana xana banëbi bërebën bër xanik gër ecës bën. Do bër xwëta baŋo Kaxanu bërëmar, mbaŋ narëndëra banëbi xali gër ecës bari ani ma bana enëbi dacët eni cotaxën aniyan and xucak ex këbën aŋ, and këni xanid gër ecës aŋ. ³⁶ Bëjo bëte alëşëra banëbi lëşërand, aşëw banëbi şëwënd, afokëra banëbi fokërand, do afëra banëbi fërand. ³⁷ Bëjo bëte alaŵ banëbi laŵënd mopëtëra gë oxaŷ, bëjo bëte aŋaş ŋaş banëbi gë otaganguŋ do gë oduxuma. Bëjo bëte bër gë iciw këm hi bani, ayexëra fo bani yexërand do bani şudand bacud band banar band opeŷ do gë band obeci. Bën yoweŷ ani cot bana do bëla bën arixëra banëbi rixërand, anarëndëra banëbi narëndërand. ³⁸ Do bëla bëjo axuri xurik ang ye bani ak, ado bër gër ngwën ro bën abi ŋap bana eni diyand andamat gë bëjo! Barikan ed ofadawe el, ed osënd el

bani yexêrand do ebani lakirand gër okel do gër batimba.

³⁹ Do end bela bêjo dfeq eñ, osede oyekax reya këni ga xwêta baño Kaxanu, bari ani cot bana er beya ko in. ⁴⁰ Enimin, Kaxanu beber xurik ex këbên wêxêtan këbo. Mên ex, ax ñap bana ani ñatênêdo ola or faÿak ol biyi kêm.

12

End ekapina ed gër ocopak eñ

¹ Awa biyi bête, gayikako otede odanjëm xeta këbo, tebêne bend këbo wedind ene yexêne anêngw lêngw beñ do gë eñênax end këbo şerand aÿand eñ. Ang bër kë xaşêrênd xali gër eñata fo, kemênane biyi bête gër ekwêta xali gër eñata. ² Pabênêñone din Yesu fo. Mên nedêk ekwêta el gër oÿêkw orebi, bête mên fo kë rafênênd xali ex paÿaya. Ga baxo yêland end onênga or ko şot eñ, wâxên baxo eno daw nê kërêwa, ado ga şêfên bax ecês ed mondako el. Barikan gêrêgako, anêka xetênax këño Kaxanu gër liw ir aňëpara and owun orexëm. ³ Enimin, yêlayindên end Yesu eñ, mên ar buñak ani pabêr gë bêwendêran bër şus baño bën këdi kên sêkwêra do eñun cena. ⁴ Gër emer ed gë eñênax, wên an mer ex na pere xali ex car oşat oñ. ⁵ Axwêya nde xwêya kên ang bamun felêrand en kemêna gër bend Kaxanu ak, ang obaş orexëm fo mondako:

«Asêñiwên, yêlarayind and ki wêrêşêtênd
Axwên añ
do kêrexi cenand na and ki rexêrand añ.

6 Gayikwa Axwën an awerêşet kêbi wêrêşetênd
bêr ñan kêbi bën,

aşew kêbi şewênd bêr ex obaş orexëm bën[☆].»

7 Awa wën, enun wêrêşetaxën kën soroxênênd
gayik ang obaş orexëm fo wêlaya kêñun. Axarêk
ar fe bayik aņo wêrêşetênd na itox indexëm in?

8 Bari angêmene Kaxanu aņun wêrêşetênd na
ang kêbi wêrêşetênd dek obaş orexëm ak, awa
wën an gi ex na enim obaş orexëm.

9 Gayikako ala kala gë faba ir baņo
wêrêşetêrand do ir fêb kêņo hi këne, awa
aņap ãapêk enēņo pēbe nēmec Kaxanu, mēņ ar
ex Faba ir bangoc an, ene cotaxēne aniyan aņ.

10 Opaba odebi ok, awerêşet banēbo wêrêşetênd
ang babi ãapanênd ak nē bakey fo. Barikan
Kaxanu, ene betaxēne do ene cotaxēne ola
owênêk ol ang mēņ ak, kêbo wêrêşetaxênênd.

11 Dal ex mēne aşamina ko şaminand ala an
and këno wêrêşetênd aņ, aņo nēngandêrand
na. Barikan and kê nekana aņ, aşot ko şotênd
obetak ol do gë or şenene ol paş gë ewêrêşet
elo.

12 Awa mēņ ex, kangêtayin otaxan od
sêkwêrak ok do kemēnin olêkēna or kêņo
rêgênênd oņ. 13 Bête diyayindên aniyan and
şenene eni kemaxên gër ekwêta bêr sitarak bën,
bari kêreni wêcênd na.

End bapela eņ

14 Calayindên angwêlêra and gë bela dek aņ do
gë owênêk ol gayik angêmene an cot ex na beņo,
gabatak aņo wat na Axwën an. 15 Titinayin, ala

☆ 12:6 12.6 Andorenik 3.11-12

kërex dëcaya na oyekax or Kaxanu ol; ala kërex pena na oxoŷ gër emëkw edexëm xali ex dëg do ex gi gë odëmbët gayik angëmëne mondako kën rind ata kë wonjo gër amara andewën do bëranjëm eni buyar. ¹⁶ Titinayin, këren wata na asëk alakirand fo in! Këren dind na ang ri baxo Esawu ak, mëŋ ar bax yepënënd bënd Kaxanu ga fan baxo oxarënak orexëm gë ecemar an. ¹⁷ Anang nang kën mëne ga nëkanak, and ŷandi baŋo exo bëteli obetak aŋ, sëm afela fela baŋo. Ado ga baxo sesënd, er ri baxo in ax mënd bana exo nëngwët.

¹⁸ And sëka këno Kaxanu aŋ, an tëka bana er kën xor en dëkëra: ax gi bana angodux and xafaxafa; ax gi bana ecamëdan, ax gi bana ongoc otëm. ¹⁹ Bëte an wël bana ofarix or kereloŋ, an wël ex oniŵ or Kaxanu ol ang wël bani Bëyisërayel akarëk ak xali re bani gwac baxët këni. ²⁰ Gayikwa oŵëkw oŋ yëbu bafi, and re ko Kaxanu: «Ar kë xwixëta yo etënd elo, ado ex gi emacar, pëtërayidëno gë oxaŷ xali exo cës☆.» ²¹ Er bani watënd in, aŷigën ŷigën bax xali re ko Moyis: «Dek eme anjiŷ aŋ xali ke rëgënënd☆!»

²² Barikan wën etënd ed Siyoŋ el, angol and Kaxanu aŋ, mëŋ ar gë aniyän an, sëka kën. Yerusalem ir yaŋ gër orën in, gër ed këni fedërënd ofëna omeleka ok owaxe owaxe, sëka kën. ²³ Asëka sëka kën amara and obaš olëngw or Kaxanu aŋ, amara and bër ŷëgw këbi Kaxanu yaŋ gër orën aŋ, mëŋ ar ex axiti bela dëk an, axiti ar benjëw bënd bër šenene bër gë ola or

☆ **12:20** 12.20 Andocane 19.12-13 ☆ **12:21** 12.21 Acariyakinëm 9.19

faŷayak an. ²⁴ Asêka sêka këno Yesu, mëŋ ar wãk ex car ošat orexëm ebo wũnëtaxën an. Mondako hi ko aňatelindër ar eter ekašax ed ri ko Kaxanu gë biyi el. Do ošat orexëm oŋo kë yeyanënd nëmëc gë or Abel oŋ.

²⁵ Titinayin, këren ñëpënd na eno baxët ar këjun felërand an. Enimin, angëmëne Bëyisërayel bër bax ñëpënd eno baxët Moyis, mëŋ ar babi felërand gër ebar bën, ano cana bana Kaxanu gër kiti, kaš ex ngwa biyi. Anëŋo canaye na angëmëne anëŋo baxëtënd ex na ar këbo felërand elod gër orën an. ²⁶ Akarëk aŋ, and kë wëli oniwã or Kaxanu aŋ, ebar el arëg bax rëgënd. Barikan doro doro, Kaxanu abeya beya këbo mondako: «Bëte amat bayik, wëno dëŋ kë sëngërëbëtëra, ax gi na ebar el fo, barikan gë orën ak ðek✧.» ²⁷ Eyeyan ed rek «Bëte amat bayik» el këbo wãsinënd mëne bebër ri ko Kaxanu do kë sëngërëbëtand bën, ašapër kë šapër ex bayixën bebër ax kor na ex têngërëbëta bën.

²⁸ Bëte gayikako owun or ax têngërëbëtand na ol šot këne, calendëŋone Kaxanu ang këŋo nëngan ak, gë ekwëta el do gë anjiŷ aŋ. ²⁹ Gayikwa Kaxanu mëŋ ar xwën këbo an, ahi hi ko bëte ang xodux or kë bëlënënd fo✧.

13

End aniyän and šenene eŋ

¹ Kemënayin eŋun balërend andewën rewën aŋ, ang bër acël amat fo. ² Këren kwëyand

✧ 12:26 12.26 Agey 2.6 ✧ 12:29 12.29 Acariyakinëm 4.24

na ekwëtaya ed bëliyer el gayik bërëmar mondako xwëtaya banëbi omeleka, nangêrexe. ³ Kwitayindënëbi bandepëra baŋ nangêde gë bën bar kën gër epëra fo. Kwitayindënëbi bër kënëbi rixêrand bën gayikako wën bëte gë beman bend kē xor ex toro hi kën.

⁴ Eñer el, gilex er fëb kēni bela dek, do angaw and bër gë ašan aŋ, ewënëk. Kaxanu axiti këbi xiti bëyacaxik bën do gë bër kē rind orekar bën. ⁵ Bebër kën rind gër aniyān andewën bën, kēren dind na nē end aŋana and kodī. Nēngandërayindëleŋun gë er šot kën in gayikwa Kaxanu mēŋ dēŋ are re ko:

«Din ami teb na do din ami ñaŋëta na✧.» ⁶ Mēŋ ex, axor kēne xore ene deye gë anjiŋ kēm:
«Axwën an ex ar ke rëcarand an;
ÿoweÿ ame yëdara na
gayikwa eñëŋanax end fe ngwa ko xor exe di ala?»

⁷ Kwitayindënëbi bër ex bëlëngw bërewën bën, bër nangën këŋun eyeyan ed Kaxanu bën. Calayin en nang ang bani liyand ak xali xwëtëk bakey bandebën baŋ. Tëfëteliyindënëbi gër ekwëta edebën. ⁸ Ang hi baxo Yesu Kërisët ganëka ak, mondako fo hi ko doro, bëte xali din ir din. ⁹ Ala këreno teb na eŋun yifa gë osëyali or fitarëk gë or nang kën ol. Bon yek en kemëna gë oyekax or Kaxanu ol gër owëkw orewën. Bari kërex gi na gë bapela band bebër ÿapëk, ba bebër ax ñap ex na en yambënd gayik bër sëfëk beŋo bën ofëcak ani cotaxëne ex na.

✧ 13:5 13.5 Calemoñëw 118.6

10 Bêşadaxan bër gër aner and cale and Bêşewif bën abi ñap ex na eyamb ed er këne şadaxande biyi gër angëb andebi in. 11 Enimin, ȳas er oŵacar or banëbi ñaşënd eñ, nacët edëg el bani bënêlênëxënd. Oşat oñ fo baxo wêland aşadaxan alëngw an lëf «Gër ed wênëk nëmëc» eño karaxën Kaxanu eteban ed beñëñenax el. 12 Mëñ ex, Yesu bête nacët angol añ narëndëra bano xali law̄ këno, ebi mënënaxën bulunda in gë oşat orexëm oñ. 13 Awa biyi bête, canëne edëg el, ene yexëne gër ndexëm do bujane enëbo cus ang şus bano mëñ ak. 14 Gayikwa gër ebar ro, biyi ane cot exe na angol and bayi lañ añ. Barikan aşala këne şalande and kë yowënd añ. 15 Awa paß gë Yesu, yêlênëñone Kaxanu gë etël këm, şadaxa ir ojëkan in, mënë ngëñ gë etëy edebi el, yasëndëne poyoma oŵac orexëm ol. 16 Këren kwëyand na edi ed benjekax el do gë edëcar el gayikwa beño ocađaxa od këño nënganënd Kaxanu ex.

17 Baxëtindën er kënun felënd bëlëngw bërëwën in, mayindën en di er kënun felënd in. Enimin, bën ex bër kë nëkonand benjëw bendewën bën do Kaxanu aŵëka këbi wëkax ba mondake bani rind eño. Diyindëlexëni gë onënga fo andiyen año, këreni ñwëcarënd na gayik angëmëne mondako ex, wën ofëcak an cot na. 18 Calenindënëbo biyi, mokwëta xwëta këmi mënë onden onjekax fo şot këmi do nand ex yo, aỹandi ȳandi këbo mi dıyand şenene, ang ex yo. 19 Ga re këme, kemënayin ene karanënd Kaxanu exe yêlëli fëña ir këme bakaxënëli aỹand fën gër ndewën in.

Bendey bepelatar bej

²⁰ Kaxanu, mênj ar kê yêlënd obetak an, axanin xanin kêno gër ecës Yesu, Axwên arebi an, exo gixên axadac asëm paß gë oşat orexëm or rinaxên kêbo eter ed din ir din oŋ. ²¹ Bête Kaxanu yêlêlenun ojawĩ od en koraxênënd dek er yek gër oñandi odexëm in. Do er ñan ko in, dilexo gër ola orebi, paß gë Yesu Kërisêt, mênj ar xwênêk enjaran din ir din an! Amen!

Ofelar ol

²² Bëmaÿe, axara xara këmun: buŋayin en baxêt eyeyan ed kêŋun xemên elo gër ekwêta edewên. Ado er ÿëgwênêli këmun ijo, ax cak ex na. ²³ Dek ÿandi ke en nang mêne imaÿe indebi in Timote, anêka sebêtêli kêno, axo bo ex na gër epëra. Angëmêne ataj ñatëgu ko ro, gë wêno këmi sêfêrêli ene watêrêxêye. ²⁴ Cëmayinêbi bëlëngw bërêwên bën do gë dek bër ex bulunda ir Kaxanu bën. Bëmaÿe bënd ro gër Itali bën ašëma kënun šëmand. ²⁵ Awa Kaxanu yêlêlenun oyekax orexëm ol wên dek!

Oniyan
Oniyan: Oniyan (New Testament+)

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Oniyan)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

8b7902f3-5e35-5b89-86b2-c6da1be458b9